

Dešinėje: Naudodamiesi laivų gelbėjimosi valtimis ir desantiniais kateriais komandosai iš 52-ojo Vidurio Rytų komandos bataliono 1940 rugpjūtį išsilaipina prie Karbito, Didžiojo Karčiojo ežero (*Great Bitter Lake*) pakrantėje. *CMC*

To admirolui Kysui buvo per daug. Spalio 27 d. jis pasitraukė iš jungtinių operacijų vado pareigų ir savo nuoskaudą išsakė parlamente: „Po penkiolikos mėnesių jungtinių operacijų vado pareigose, žlugdant kiekvieną mano mėginimą vykdyti bet kurią vertą dėmesio puolamąją operaciją, esu priverstas visiškai pritarti ministro pirmininko pastaboms apie neigiamą įtaką tų, kurie valdo karo mašiną Vaithole“. Karo ministerija atsakė nusiųsdama jam tarnybos paslapčių įstatymo kopiją ir taip priversdama nutilti. Tai buvo niekai, palyginus su vėliau ištikusia tragedija. Vos po trijų savaičių, vadovaudamas Romelio štabo Šiaurės Afrikoje puolimui, žuvo admirolo Kys sūnus Džefris. Menka paguoda, kad po mirties pulkininkas leitenantas Džefris Kysas buvo apdovanotas Viktorijos Kryžiumi, pirmuoju, suteiktu komandosams.

LEI PAJĖGOS IR VIDURIO RYTŲ KOMANDOSAI

Tuo pačiu metu, kai buvo formuojami pirmieji komandosų daliniai Britanijoje, vyriausiasis Vidurio Rytų sausumos pajėgų štabas gavo nurodymą sukurti panašių dalinių iš Egipte ir Palestinoje tarnaujančių karių. Ši užduotis buvo skirta karališkojo inžinierių korpuso pulkininkui leitenantui Džordžui Jangui (*George Young*). Pirmasis, 50-asis komandosų batalionas (ME – Vidurio Rytų) buvo suformuotas 1940 birželį. Vėliau, atitinkamai spalį ir lapkritį, suformuoti 51-asis ir 52-asis (ME) batalionai. Juose irgi buvo gausybė savanorių, taip pat 70 ispanų, Ispanijos civilinio karo veteranų, troškusių tarnauti britų kariuomenėje ir įgyti Britanijos pilietybę. 51-asis batalionas išsiskyrė tuo, kad tame pačiame dalinyje drauge tarnavo arabų ir žydų, vadovaujant energingo pulkininko leitenanto Henrio Keitoro (*Henry Cator*).

Apačioje: Komandosų veiksmai Viduržemio jūros rajone.

Bet dėl to taip pat būta daugybės pėstininkų dalinių vadų, netekusių geriausių karių, prikaištų. Kai kurie iš jų nepraleido galimybės padrąsinti savo „sugedusius kiaušinius“ ir sunkesnio būdo karius „savanoriškai“ tapti komandosais. Dauguma jų susibūrė

52-ajame (ME) batalione. Kaip dažnai tokiais atvejais nutinka, ištrūkę iš troškos įprastų dalinių drausmės ir vadovaudamiesi komandosų pasitikėjimo savo jėgomis kredo, daugelis šių „sugedusių kiaušinių“ tapo puikiais kariais. Tai ypač išryškėjo 52-ajame (ME) batalione. Kuopos vadas Deividas Smailis (*David Smiley*) prisiminė:

„Vyrai tapo „reideriais“. Nebuvo jokio pagarbos atidavimo pasisveikinant, jokio kreipimosi „Sere“, jokio dėmesio paradams, jokio maršavimo rikiuotės žingsniu. Kai kurie nedrausmingiausi kariai tuo naudojosi su katastrofiškais padariniais. Kai drausmė atrodė beveik visai beišnykstanti, buvo atkurta normali kariuomenės tvarka ir pasiekta reikiama pažanga“.

Visi trys daliniai išėjo tą patį sunkų mokymą, kuriame didelis dėmesys buvo kreipiamas fiziniam pasirengimui, įskaitant ištermės reikalaujančius žygius dykumoje ir raizytoje vietovėje, gaudami nedaug vandens. Iš pradžių komandosai dislokuoti Genefoje, prie Didžiųjų Karčiojų ežerų, kur vykdytas jūrų desanto rengimas. Trūkstant išsilaipinimo priemonių buvo naudojamos iš ežerų stovinčių laivų pasiskolintomis gelbėjimosi valtimis. Standartiniu komandosų galvos apdangalu tapo „krūmynų skrybėlė“ (*bush hat*), taip pat vietoje standartinio kovos peilio naudojo Fairbairno-Saikso durklą. Tai buvo kasteto ir 7 colių ašmenų derinys, gavęs slenginį pavadinimą „fani“, kuris net buvo pavaizduotas ir Vidurio Rytų komandosų kepurės kokardeje.

Pirmasis 50-ojo (ME) bataliono reidas buvo numatytas 1940 spalio naktį, iš 27 į 28 d. Planuota užpulti italų hidroplanų bazę Bomboje. Bet, kaip ir daugelis kitų reidų, šis buvo atšauktas paskutinę akimirką dėl prasidėjusios Italijos invazijos į Graikiją. Dėl šios operacijos 50-asis (ME) batalionas linijiniais laivais HMS *Warspite* ir *Valiant* perkeltas į Kretą. Ten priskirtas 14-ajai pėstininkų brigadai ir gavo užduotį ginti salą nuo Ašies pajėgų invazijos, nors komandosų parengimas ir ginkluotė neatitiko tokios užduoties reikalavimų. Ji buvo dar sunkiau įvykdoma dėl kretiečių vaišingumo ir dosnaus aprūpinimo vynu artėjant Kalėdoms. Nė vienas iš kitų dviejų komandosų batalionų nepasiekė daugiau, nes įvairūs planai ir reidai buvo atšaukiami ar atidedami, nors 52-asis (ME) batalionas buvo paskirtas į Sudaną dalyvauti artimiausiais mėnesiais turėjusioje prasidėti kampanijoje prieš Italiją, kur ir atvyko 1940 m. gruodžio 20 d., o 51-asis batalionas prisijungė prie jo sausio pabaigoje. Kitais metais abu batalionai pasižymėjo kovose ir suvaidino svarbų vaidmenį sutriuškinant italus Etiopijoje ir Eritrėjoje.

Kaip jau buvo minėta, 7-asis, 8-asis ir 11-asis (škotų) komandosų batalionai buvo paskirti į Artimuosius Rytus ir pavadinti „Z pajėgomis“. Jie atvyko 1941 m.

SPECIALIOSIOS TARNYBOS KUOPŲ REORGANIZACIJA I KOMANDOSUS

Specialiosios tarnybos brigada
Brig. gen. R.E. Leikokas
(Brig R.E. Laycock)

- 1-asis komandosų batalionas
- 2-asis komandosų batalionas
- 3-ias komandosų batalionas
- 4-asis komandosų batalionas
- 5-asis komandosų batalionas
- 6-asis komandosų batalionas
- 7-asis komandosų batalionas
- 8-asis komandosų batalionas
- 9-asis komandosų batalionas
- 10-asis (jungtinis sąjungininkų) komandosų batalionas
- 12-asis komandosų batalionas
- 14-asis komandosų batalionas
- 30-asis komandosų batalionas
- 40-asis komandosų (karališkųjų jūrų pėstininkų) batalionas
- 41-asis komandosų (karališkųjų jūrų pėstininkų) batalionas
- 62-asis komandosų batalionas
- Specialioji valčių tarnyba (*Special Boat Service*)
- (ir Jungtinių operacijų vadovybės desanto valdymo komandos) Depo skyrius
- (ir kovos žiemą parengimo stovykla)

lo ant savo baržos paaukštinto denio ir signalizavo trauktis. Vienas po kito jie patvirtino matantys jo signalus, bet juos pastebėjo ir vokiečių taikytojai. Filipas krito mirtinai sužeistas kulkosvaidžių ugnies, bet jis išgelbėjo daug savo karių nuo beveik neišvengiamos mirties. Nepaisant jo pasiaukojimo, dalis karių toliau veržėsi priekin į skerdynių „Baltajame paplūdimyje“ vietą.

Vokietijos pajėgų Prancūzijoje vyriausiasis vadas lauko maršalas Gerdas fon Runštedtas taip pat nusprendė panaudoti savo rezervus. Jis metė priekin dvi pajėgias divizijas, netoliese besiilsinčias po kovų Rytų fronte. Tai buvo 1-oji tankų SS „Leibstandarte Adolf Hitler“ ir 10-oji tankų divizijos. Joms pradėjus pulti Djepe įstrigusius kanadiečius generolas Robertsas ir jūrų desanto pajėgų vadas laivyno kapitonas Džonas Hjuzas-Holetas nusprendė trauktis. Kovojuojantiems daliniams buvo perduotas signalas „Įveikti“ (*Vanquish*), nurodantis trauktis. Smarkiai apšaudomas karališkasis jūrų laivynas įstengė iš Djepe išgabenti tik apie 300 karių. Daliai kitų pavyko ištrūkti iš *Pourville* ir *Puys*, bet nuostoliai buvo dideli.

Sėkmingai baigėsi tik komandosų atakos prieš baterijas „Gebelsas“ ir „Hesas“. Vadovaujami pulkininko leitenanto lordo Loveto, 4-ojo bataliono komandosai Verengevilyje-sur-Mere sunaikino šešis 150 mm „Heso“ baterijos pabūklus ir nukovė apie 150 vokiečių, o patys neteko 12 žuvusiųjų ir 20 sužeistųjų. Kitame sparne 3-ojo komandosų bataliono puolimas prasidėjo katastrofiškai. Šeši jų desantiniai kateriai, viename kurių buvo ir puolimui vadovaujantis pulkininkas leitenantas Darnfordas-Sleiteris, buvo prarasti, la Manše susidūrus su vokiečių konvojumi. Smarkiai nukentėjusios pajėgos, kuriose buvo vos 19 komandų, vadovujamų majoro Piterio Jango, vieno gausiausiai apdovanoto iš komandų šiame kare, išsilaifino apšaudomame paplūdimyje ir užkopė uolomis prie „Gebelso“ baterijos. Be paliovos apšaudomi komandosai puolė pozicijas ir nukovė artileristus, bet pabūklai liko sveiki. Pasibaigus amunicijai majoras Jangas išvedė savo karius į paplūdimį, iš kurio jie buvo evakuoti.

Reidas į Djepą virto katastrofa. Nuostoliai buvo didžiuliai. Per mažiau nei 12 valandų kariuomenė neteko 3367 karių, daugiausia kanadiečių. Iš jų 1027

Apačioje: Naikinamai apšaudomi vokiečių pakrančių artilerijos, desanto kateriai su kanadiečių kariais artėja prie Djepe pakrantės, kur puolantieji patyrė didžiulius nuostolius. Sąjungininkų nuostoliai per Djepe reidą pasiekė 60%. Komandosų nuostoliai – 23%, o penkiasdešimt JAV 1-ojo reindžerių bataliono grupė neteko 26% karių. *Canadian National Archives*

žuvo ir 2340 paimti į nelaisvę. Tarp žuvusiųjų buvo ir pirmasis Europoje kritęs Amerikos kareivis, JAV 1-ojo reindžerių bataliono leitenantas Edvardas Luseilotas (*Edwin Lousalot*). Per vieną dieną į nelaisvę pateko daugiau kanadiečių, nei per visą 1944–1945 m. kampaniją Šiaurės Vakarų Europoje. Karališkasis laivynas neteko vieno eskadrinio minininko ir daugybės desantinių katerių bei 550 žmonių. Karališkosios oro pajėgos neteko 106 lėktuvų ir 53 įgulų narių. Visus desantuotus tankus ir kitą techniką teko palikti. Vokiečių nuostoliai – apie 600 karių. Apie 17.40 maršalas Runštedtas savo dienoraštyje įrašė: „Žemyne neliko nė vieno ginkluoto anglo“, ignoruodamas faktą, kad didžiąją reido dalyvių dalį sudarė kanadiečiai.

Tą dieną buvo išmokta daug pamokų, bet už tai siaubingai sumokėta. Admirolo Mauntbeteno žodžiais, „*Velingtono hercogas sakė, kad Vaterlo mūšis buvo laimėtas Itono žaidimų aikštelėse. Aš sakau, kad Normandijos mūšis buvo laimėtas Djepe paplūdimiuose. Kiekvienas Djepe žuvęs karys išgelbėjo dešimt gyvybių išsilaiplinant Normandijoje*“. O vienas jūrų pėstininkas, išsilaipinęs Djepe ir regėjęs skerdynes savo akimis, mūšį pavadino „*didžiausia makalyne nuo Somos mūšio laikų*“. Nors jo nuomonė yra arčiausiai tiesos, niekas negali sumenkinti Kanados kariuomenės drąsos ir pasiaukojimo. Rašydamas po karo Čerčilis teigė: „*Djepas turi savo vietą karo istorijoje, o dėl patirtų didelių nuostolių negalima tai pavadinti pralaimėjimu... šlovė kritusiems narsuoliams. Jų pasiaukojimas nebuvo veltui*“. Praėjus dvidešimt dviem mėnesiams sąjungininkai grįžo į Prancūziją – amerikiečiai, britai ir kanadiečiai. Taip pat ir komandosai, visai kaip Djepe. Bet šį kartą jie įsiveržė per atvirus Normandijos paplūdimius, o uostus atsigabeno patys. Ši idėja kilo kapitonui Hjuziui-Holetui grįžus į Angliją po Djepe katastrofos.

Viršuje: Kapitono Brajeno Muleno paveikslas vaizduoja 4-ojo komandosų bataliono pasitraukimą po sėkmingo „Heso“ baterijos puolimo. LCA atakuojant vokiečių naikintuvams, Nr. 18 tipo dūmų generatoriai kuria dūmų uždangą pridengti atsitrukimui. Iš 252 operacijoje „Cauldron“ dalyvavusių 4-ojo komandosų bataliono karių 12 žuvo, 20 buvo sužeisti ir 13 dingo be žinios. *CMC*

1943 M. KOMANDOSŲ BATALIONO STRUKTŪRA

Kiekvienas komandosų batalionas sudarytas iš 460 karių. Batalione buvo:

- Štabas ir ryšių kuopa
- Penkios komandosų kuopos (troops), kiekvieną sudarė po 2 būrius (section). Būrij sudarė 3 asmenų štabas ir 2 skyriai (subsection) po 14 karių.
- Sunkiųjų ginklų kuopa (1 sunkiųjų kulkosvaidžių būrys ir 1 x 3 colijų minosvaidžių būrys).

Viršuje: Oficialioje antraštėje teigiama, kad užfiksuota, kaip per lapkričio 8 d. vykusias kovas užimant pastatą išlaužiamos durys. Tačiau abejinga karių laikysena rodo, kad puolimas jau buvo pasibaigęs. Šioje ir žemiau esančioje nuotraukoje kariai – su baltais rankovių raiščiais.

granatas ir Bangaloro torpedas, gynėjai pasidavė. Iki 4 val., netekus dviejų žuvusių ir aštuonių sužeistų reindžerių, baterija atiteko Darbiui, ir jis galėjo pranešti apie savo sėkmę toliau nuo kranto inkarą išmetusiam sąjungininkų laivynui.

Prasidėjus pagrindiniam *Arzeu* puolimui, reindžeriai dalyvavo „išvalant“ baterijų ir uosto apylinkes. Švintant Darbis sutelkė dėmesį į *Fort du Nord*. Jam pamėginus telefonu įtikinti įgulą pasiduoti, Viši pajėgų kariai atsakė kulkosvaidžių ugnimi. Vis dėlto Darbis privertė forto vadą sutikti pasiduoti, minosvaidžiams apšaudžius poziciją ir nutildžius priešų ugnį. Darbis su saujele karių pajudėjo prie įvirtinimų, tačiau kulkosvaidžiai vėl į juos atidengė ugnį. Reindžerių kuopa ėmėsi problemą spręsti jėga ir atakavo fortą. Dalį karių sulaukė apsauginis griovys, bet likusieji perbėgo pakeliamuoju tiltu ir įsiveržė pro pagrindinius vartus. Įgula iš karto pasidavė. Reindžeriai eskortavo belaisvius į bateriją *Nord*. Tuo pačiu metu, neutralizavusios *de la Pointe* bateriją, Damerio pajėgos išsisklaidė

užimdamos kitus svarbius objektus, iš jų – nedidelę naftos perdirbimo įmonę šiaurinėje uosto dalyje. Ten jiems teko susidoroti su Viši snaiperiais. Iki aušros buvo užimtos tarp dviejų fortų esančios kapinės. Dabar reindžeriams teko nuslopinti panašų priešinimąsi uosto teritorijoje, daugiausia prie molų bei sandėlių, ir nutildyti 75 mm lauko artilerijos pabūklus, šaudančius į sąjungininkų laivus.

Dauguma reindžerių kuopų liko *Arzeu* dar tris dienas. Jie galutinai išvalė visus kampelius ir palaikė tvarką. Dvi kuopos buvo priskirtos padėti 1-osios pėstininkų divizijos pulkų kovinėms grupėms, žygiuojančioms iš išsilapinimo zonų į pietryčius ir į pietvakarius. Leitenanto Makso Šneiderio (*Max Schneider*) vadovaujama E kuopa 8 d. popietę buvo pasiūsta palaikyti 16-ojo pėstininkų pulko 1-ojo bataliono puolimo iš *Arzeu* pietryčių kryptimi, palei krantą.

Pajėgos susitiko 9 d. apie 7 val. Šneideris gavo įsakymą žygiuoti keliu žemyn, *La Macta* miestelio link. Apie 800 jardų (700 m) į rytus nuo *Port-aux-Poules* kuopa buvo apšaudyta iš užmaskuotų pozicijų, įrengtų ant nedidelio kalvagūbrio. Teko užimti ir jas. Apėję vieną mylią už *La Macta*, Šneiderio kariai sėkmingai atakavo iš užnugario ir jį užėmė. Iš pradžių, 8 d., „C“ kuopa gavo užduotį saugoti 1-osios divizijos štabą *Tourville* kaime. Tačiau vėliau buvo pasiūsta padėti 18-ojo pėstininkų pulko 1-ajam batalionui, puolančiam *St. Cloud*, apie 12 mylių (20 km) į pietvakarius nuo *Arzeu*. Prisidengdami tamsa reindžeriai į pietus nuo miesto įsirengė blokuojamąsias pozicijas. Tačiau 9 d. rytą auštant, iš arti juos intensyviai apšaudė priešas. Buvo nukautas kuopos vadas leitenantas Klefmanas, bet *St. Cloud* įgula po pietų pasidavė. 10 d. abi priskirtos kuopos grįžo į *Arzeu*. Reindžeriai operacijoje „Torch“ paėmė keliolika šimtų belaisvių, patys neteko tik keturių žuvusiųjų ir 11 sužeistųjų, o karo veiksmus baigė užimdami *La Macta* ir *St. Cloud*. Iš pradžių Darbio vyrai nebuvo įtraukti į nelabai sėkmingą sąjungininkų puolimą rytų pusėn, vokiečių užimto Tuniso kryptimi. Kitus tris mėnesius jie buvo priskirti *Arzeu* 5-osios armijos pasirengimo įsiveržti centrui. Ten tobulino savo įgūdžius, ypač nakties kovose, ir mokė kitus dalinius jūrų desanto technikos subtilybių. 1943 m. sausį batalionas buvo šiek tiek reorganizuotas – „D“ kuopa atidavė savo minosvaidžius ir tapo grynai smogiamąja kuopa, o iš daugiau kaip 100 naujai atvykusių savanorių buvo suformuota „G“ kuopa. Vasario pradžioje reindžeriai išvyko iš pasirengimo centro. Vasario 1 d. batalionas iš Orano 32 transporto lėktuvais „Douglas C-47“ buvo nuskraidintas į *Youks-les-Bains* aerodromą prie Tebesos, palei Alžyro–Tuniso sieną.

Viršuje: 1-asis reindžerių batalionas žygyje. 1942 m. gruodžio 5 d.

Ankstesniame puslapyje, apačioje: Ši nuotrauka daryta per kovos veiksmus prie *Arzeu* lapkričio 8 d. Joje matyti reindžeriai, užėmę poziciją baterijoje *du Nord*. Reindžeriai ginkluoti standartiniu jų paramos ginklu, .30 kalibro kulkosvaidžiu „Browning“ M1919A4.

PASIRENGIMAS OPERACIJAI „OVERLORD“

Trumpa 29-ojo laikinojo bataliono tarnyba 1942 m. ir 1-ojo, 3-iojo bei 4-ojo batalionų išformavimas 1944 m. anaiptol nereiškė reindžerių dalyvavimo Antrajame pasauliniame kare pabaigos. 1943 m. kovo 11 d., Darbio vadovaujamam 1-ajam batalionui kovojant Tunise, buvo duotas įsakymas pradėti formuoti 2-ąjį batalioną. Jis buvo įkurtas balandžio 1 d. Kamp Foreste, Tenesyje, vadovauti paskirtas pulkininkas leitenantas Viljamas Safaransas (*William Saffarans*). Iš 2000 kandidatų buvo atrinkti 500 kandidatų, kurių parengimas vyko stebint budrioms išformuoto 1-ojo bataliono karininkų ir kareivių akims. Po Safrano ir kitų trijų po jo buvusių vadų birželį daliniui ėmė vadovauti majoras Džeimas Ruderis (*James Rudder*), o batalionas pradėjo specialųjį pasirengimą. Rugsėjį jo kariai buvo mokomi žvalgybų ir reiderių mokykloje Fort Pierce, Floridoje. Ten jie treniravosi naudoti nedidelius desantinius katerius ir valtis. Vėliau batalionas persikėlė į Fort Diksą Nju Džersyje, kur susipažino su naujausia taktika. Parengtas kovos veiksmams batalionas lapkričio 21 d. laineriu *Queen Elizabeth* išplaukė į Angliją.

Kadangi JAV karo planuotojai manė, jog įsiveržti į okupuotą Europą reikia dviejų tokių specialiųjų dalinių, prie 2-ojo reindžerių bataliono netrukus prisijungė ir dar vienas. Rugsėjo 1 d. Kamp Foreste buvo suformuotas 5-asis batalionas. Lapkritį jis, kaip ir 2-asis batalionas, baigė mokymus Fort Pierce, o nuo 20 d. treniravosi Fort Dikse. Į Angliją batalionas išplaukė 1944 m. sausį.

Pagrindinė nuotrauka: Atliekant išsilaupinimo pratybas „priešas“ naudoja kovos šaudmenis. Škotija, 1942 m. rugpjūtis. Mažesnės nuotraukos šiame ir kitame puslapyje: Ginamose išsilaupinimo vietose didžiausia kliūtis buvo spygliuotoji viela. Svarbiausia priemonė jai pašalinti buvo Bangaloro torpedos. Nuotraukose: 29-asis batalionas.

Atvykęs į Angliją 2-asis batalionas iš pradžių buvo dislokuotas Bude, Kornvalio šiaurėje. Jis daugiausia dėmesio skyrė pasirengimui, tačiau pavieniai reindžeriai drauge su britų komandomais dalyvavo keliuose mažuose reiduose už Lamanšo. Daugumos jų tikslas buvo rinkti žvalgybos informaciją ar puldinėti priešą, kad suklaidintų vokiečius ir nuslėptų sąjungininkų išsilaupinimo vietą. Pavyzdžiui, 1943 m. naktį iš gruodžio 26 į 27 d. du reindžeriai dalyvavo operacijoje „*Hardtack 4*“. Buvo skirta užduotis įvertinti pakrantės gynybą prie O (pranc. – Ault), į pietus nuo Somos žiočių, toliau nuo Normandijos. 28 d. batalionas buvo perkeltas į Tičfildo kareivines, o vėliau Vaito saloje treniravosi kopti į uolas. Į Budą grįžo 1944 m. vasarį. Balandį kelias savaites buvo dislokuotas Vulkume, Devono šiaurėje, o 27 d. išvyko į Dorčesterį Dorsete.

Majoro Makso Šneiderio vadovaujamas 5-asis batalionas sausio 18 d. atvyko į Liverpulį ir iš pradžių apsisėjo Leominsteryje. Kovą treniravosi komandos rengimo centre Achnakeryje, o balandį – pasirengimo išsilaupinimo centre. Pasirengimas truko iki gegužės 5 d., kai abu batalionai susijungė Dorčesteryje. Kitą dieną Ruderis buvo paskirtas įkurtos laikinosios reindžerių grupės vadu. Mėnesio pabaigoje batalionas persikėlė į paskutinę dislokavimo vietą prie Svonidžo. Iš ten „D“ dieną turėjo išvykti atlikti užduoties.

